

modernizacije društva. Pak i Ravnikova se bave odnosom urbane geografije i etnologije, Pak s naglaskom na metode istraživanja, posebice geografske, a Ravnikova u svrhu zaštite kulturnoga nasljeđa.

Članak Krnel-Umekove *Dokumentiranje lokalne historije između etnologije i geografije* pregledni je članak o različitim ustanovama što sakupljaju i čuvaju etnografsku i geografsku dokumentaciju.

Promjena u planinskoj ruralnoj kulturnoj pokrajini (Meze), Geografija i etnologija na omladinskim istraživačkim akcijama u Beloj Krajini (Dular) i Gospodarstvo Alpa u svjetlu dosadašnjih etnoloških i geografskih istraživanja (Senegačnik) izvještaji su o dosadašnjim istraživanjima u kojima se prepleću geografija i etnologija.

Na kraju je transkribirana i diskusija sudionika skupa u kojoj su se diskutanti složili o potrebi interdisciplinarnog pristupa i nužnosti izobrazbe stručnjaka u tome smislu. Opći je zaključak diskusije kako nema povijesnih nesporazuma između dviju disciplina, te da njihova suradnja time neće biti opterećena. Istaknuto je i to da valja bolje istražiti teorijska utemeljenja obiju znanosti. S time je u vezi I. Vrišer rekao da etnologija nije u dovoljnoj mjeri razvila opći, normativni (nomotetički) pristup, tj. da previše ustraje u konkretnim istraživanjima i tako otežava suradnju s geografijom.

JASNA ČAPO

Stará dělnická Praha: Život a kultura pražských dělníků 1848-1939, Redakce díla Antonín Robek, Mirjam Moravcová, Jarmila Št'astná, Československa akademie věd, Ustav pro etnografii a folkloristiku, Praha 1981, 314 str.

Kljub temu, da je knjiga izšla že pred šestimi leti, menim, da s svojo pogobljeno in privlačno obravnavo praškega delavstva zasluži natančnejšo predstavitev. Knjiga je sestavljena iz prispevkov različnih avtorjev, ki ob obravnavi posameznih sestavin načina življenja praškega delavstva nazorno izoblikujejo in predstavijo tisto, kar naj bi bilo proletarska

kultura v najširšem pomenu. Praško delavstvo je obravnavano v obsežnem časovnem obdobju - od začetkov industrializacije v obdobju marčne revolucije 1848. leta pa vse do začetka druge svetovne vojne. Posebna vrednost tega dela je predstavitev stalne vpetosti in prepletenosti načina življenja praškega delavstva z življenjem ostalih socialnih skupin prebivalstva tega mesta. Knjiga torej ni le predstavitev načina življenja praškega delavstva, ampak tudi življenjskega sloga ostalih socialnih skupin v Pragi.

Delo se začne z obravnavo nastanka praškega delavstva in z njegovimi razvojnimi fazami. Sprva je šlo za delavce v drobni blagovni proizvodnji, nato za manufakturne delavce, sledijo tovarniški delavci. K proletariatu se tu prištevajo tudi mezdni delavci v trgovini in neproizvodnih dejavnostih ter poljedelski delavci. Način življenja praškega delavstva se je izoblikoval in spreminjal v obdobju bojev za lastne gospodarske, politične in družbene pravice. Od srede 19. stoletja do leta 1914. je potekal v štirih razvojnih fazah in sicer: v predmarčni dobi, v obdobju razmaha in viška industrijske revolucije, v obdobju izoblikovanega načina življenja delavstva v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja, in v obdobju množičnega razmaha delavskega gibanja.

Sledi poglavje, ki se ukvarja z družbenimi in družinskimi institucijami širšega vaškega zaledja in z družbenimi in družinskimi institucijami, izvirajočih iz Praga ter njihovo vlogo v načinu življenja praškega delavstva.

Podrobnejšim obravnavam posameznih sestavin načina življenja praškega proletariata so namenjena sledeča poglavja. Olga Skalníková obravnava družabno življenje delavstva v Pragi. Za sredo prejšnjega stoletja je bil značilen še neenoten nastop delavstva - združevali so se v različnih strokovnih združenjih. Nato Skalníková podrobneje obravnava nekatere namenske oblike druženja: delavske bésede, strokovna društva, delavska izobraževalna društva, Sokol ter nekatere spontanejšje oblike druženja, npr. sodelovanje na vsepraških slavnostih in zabavah, praznovanja letnih šeg in praznikov ter obrtniških praznikov. Poglavje se končuje z obravnavo sosedskih odnosov, zlasti z njihovo raznovrstnostjo in pogojenostjo s tipi delavskih naselij.

Jaroslav Markl obravnava v naslednjem poglavju pesem praškega delavstva. Po Marklu definicije ljudske pesmi ne moremo aplicirati na delavske pesmi, ker se te odlikujejo po svoji aktualnosti in ne po ustnem izročanju skozi tri generacije, kot je značilno za ljudsku pesem. Nato Markl obravnava časovni, oblikovni in vsebinski vidik pesmi praškega delavstva.

Jiřina Svobodová in Vladimír Scheufler sta napisala poglavje o družini in družinskem življenju praškega delavstva. To obsežno poglavje se pričinja z obravnavo oblik in sestave delavskih družin. Sledi obravnava zakona kot institucije ter problematika povezana z njo: izbira partnerja, delavska svatba, izvenzakonska sožitja, rojstvo otroka, krst in botrstvo, izbor botra, smrt in pogreb v delavski družini, oporoka in delitev zapuščine, družine vdov in vdovcev in njihov položaj, ločitve. V tem poglavju so podrobneje obravnavani še vsakdanjik delavske družine, praznični dnevi v družini, odnosi med posameznimi člani v družini in njihov položaj v družinski hierarhiji, odnos družine do sorodnikov ter vzgoja in izobraževanje v delavskih družinah. Poglavje zaključuje predstavitev položaja otrok, njihovega pristega časa in iger.

Naslednja tri poglavja obravnavajo materialno kulturo praškega delavstva. Josef Vařeka piše o stanovanjskih razmerah in stanovanjski kulturi. Ukvarja se predvsem s socialnimi aspekti delavskih stanovanj in s tipi delavskih bivališč ter z njihovo časovno in ekonomsko pogojenostjo. Obravnava tudi notranjščino delavskih stanovanj in stanovanjsko kulturo ter njeno spreminjanje v navedenem obdobju.

O hrani in prehranjevanju praških delavcev piše Jarmila Št'astná. Najprej obravnava različne načine nakupovanja in nabave živil (prodajalne, tržnice, poulična prodaja in prodaja po domovih, delavska prehrabena društva, tovarniški konzumi, društvene prodajalne), nato pa predstavi raznovrstne oblike prehranjevanja: v družini, na deloviščih, pri pouličnih prodajalcih, v krčmah, v tovarniških kuhinjah, v delavskih prehrabnih društvih. Sledi opis vsakodnevnih obrokov in jedi, ki so jih sestavljale, ter pogojenost le teh z materialnim položajem družine oz. s trenutno ekonomsko situacijo. Poglavje zaključuje z obravnavo

prazničnih jedi in pijač.

Mirjam Moravcová obravnava oblačila praškega delavstva. V začetku 20. stoletja so delavska oblačila že podobna meščanskim. Pri tem so igrali pomembno vlogo modni časopisi, ki so diktirali glavne smernice pri oblikovanju oblačil in katere so po svojih močeh upoštevali tudi pripadniki delavstva. Značino za delavstvo je močno razlikovanje med delovnim in prazničnim oblačilom, pomanjkanje zimskih oblačil ter obutve in skromnost modnih dodatkov. Zraven tega obravnava avtorica še specifiko in diferenciacijo delavskih oblačil - npr. obleke delavcev iz praških predmestij, obleke profesionalnih skupin, obleke ljudskih gizdalinov. Obravnava tudi razvoj trgovin in konfekcije ter simboliko nekaterih kosov delavskih oblačil (rdeče kravate, socialdemokratski klobuki).

Knjiga se zaključuje s poglavjem o življenju delavstva in proletarski kulturi v buržoazni republiki. To poglavje je nekak strnjen prikaz že prej podrobno obravnavanih sestavin načina življenja v obdobju med obema vojnoma. Po svoje preseneča strnjenost obravnave tega obdobja, ki zaradi političnih sprememb gotovo pomeni zanimiv predmet etnoloških obravnav in bi si zaradi tega zaslužil podrobnejšo etnološko študijo. Obravnava delavske kulture v tem obdobju je preveč monolitna in ne upošteva večplastnosti delavstva, ki je bila gotovo značilna tudi za to obdobje.

Kljub tem pomanjkljivostim pa delo pomeni izjemen prispevek k spoznavanju načina življenja delavstva, saj prav s svojo podobo proletarske kulture potrjuje tezo, da gre morda prav pri delavstvu iz različnih etničnih skupin in različnih državnih tvorb za največ skupnih sestavin načina življenja. Delo odlikuje tudi izredno bogato in povedno slikovno gradivo. Posebej preseneča vrsta likovnih del, predvsem risb in slik, ki prikazujejo različne sestavine vsakdanjega življenja praškega prebivalstva in s tem na svojstven način dopolnjuje podobo njihovega življenjskega sloga. S tem in pa s poljudnim načinom pisanja se je knjiga gotovo približala širokemu krugu bralstva, ne le strokovnega, kar so si avtorji ob nastajanju knjige tudi želeli.